

Kaplumbağa Akhilleus'a Ne Dedi?*

What the Tortoise Said to Achilles?

LEWIS CARROLL

Çeviren / Translated by

ONUR KABİL

Sakarya University

Received: 31.03.16 | Accepted: 10.04.16

Akhilleus Kaplumbağa'yı geçmiş, rahatça onun sırtına oturmuştu.

“Demek yarış parkurumuzun sonuna geldin” dedi Kaplumbağa. “Sınırsız uzaklık dizilerinden oluşmasına rağmen mi? Bazı çokbilmişlerin böyle bir şeyin yapılamayacağını ispatladıklarını sanıyordum?”

“Yapılabilir” dedi Akhilleus; “Yapıldı! *Solvitur ambulando*.¹ Mesafele-
rin devamlı *azaldığını* görüyorsun; demek ki...”

“Fakat ya sürekli *artıyor* olsalardı?” diyerek araya girdi Kaplumbağa.
“Öyleyse nasıl olur da...”

“Öyleyse *burada* olmamam gerekirdi” diyerek mütevazılıkla cevapladı Akhilleus; “Sen de bu zamana kadar dünyanın etrafında defalarca dolanmış olurdun!”

“Beni yağlıyorsun. *Düzlüyorsun*² demek istedim” dedi kaplumbağa.
“Çünkü ağır sıkletsin, hiç şüphe yok! Pekâlâ, birçok kimsenin, *gerçekte* her biri öncekinden daha uzun olmayan sonsuz sayıda mesafeden oluştuğu halde iki üç adımda sonuna varabileceklerini sandıkları bir yarış parkurunu anlatayım mı sana, ne dersin?”

* Carroll, L. (1895). What the Tortoise Said to Achilles? *Mind*, 14, 278-280. Öneri ve yorumları için Berna Yıldırım ve İbrahim Daşkaya hocalarıma teşekkür ederim. (çn.)

¹ “Yürüyerek çözüldü”, “deneyle çözüldü” anlamına gelen Latince deyiş. (çn.)

² Burada Carroll, “flatter” ve “flatten” sözcükleriyle kelime oyunu yapıyor. (çn.)

Miğferinden (o zamanlar Yunan savaşçıların pek azının cebi vardı) devasa bir defterle kalem çıkarırken, “Kesinlikle!” diye cevap verdi Yunan savaşçı. “Başla! Ama lütfen yavaş konuş! *Stenografî* henüz icat edilmedi!”

“Euclides”in şu güzel İlk Önermesi” diye sersemce mırıldandı Kaplumbağa. “Euclides’i seviyorsun değil mi?”

“Tutkuyla! Yani, daha yüz-yıllarca yayımlanmayacak bir esere ne kadar hayran olunabilirse!”

“Pekâlâ, şimdi biraz bu İlk Önermedeki argümanı ele alalım – yalnızca iki adım ve onlardan çıkarılan sonuç. Lütfen bunları defterine yaz. Rahatça bahsedelim diye bunlara *A*, *B* ve *Z* diyelim.

(*A*) Aynı şeye eşit olan şeyler birbirine eşittir.

(*B*) Bu Üçgenin iki kenarı aynı şeye eşit olan şeylerdir.

(*Z*) Bu Üçgenin iki kenarı birbirine eşittir.

Euclides okurları, sanıyorum *Z*’nin mantıkça *A* ve *B*’den çıktığını kabul edeceklerdir. *A* ve *B*’nin doğru olduğunu kabul eden biri *Z*’nin de doğru olduğunu kabul *etmelidir*.

“Şüphesiz! Lisedeki – Lise icat edilir edilmez ki bu iki bin küsur yıl sonrasına kadar olmayacak –küçük bir çocuk bile *bunu* onaylayacaktır.”

“Üstelik sanıyorum, bazı okurlar *A* ve *B*’yi doğru kabul etmeseler bile, bu *dizinin geçerli* bir dizi olduğunu yine de kabul edebilirler değil mi?”

“Kuşkusuz böyle bir okur olabilir. Diyebilir ki, ‘*A* ve *B* doğru olursa, *Z* de doğru olmalıdır’ Koşullu Önermesini doğru kabul ederim; fakat *A* ve *B*’nin doğru olduğunu kabul *etmem*’. Böyle bir okur Euclides’i bırakıp futbola başlasa akıllıca davranmış olur.”

“Ayrıca ‘*A* ve *B*’yi doğru kabul ederim ancak Koşulluyu kabul *etmem*’ diyen bir okur da olamaz mı?”

“Elbette olabilir. *O* da futbola başlasa iyi eder.”

“Bu düşünürlerden *hiçbirinin*” diye devam etti Kaplumbağa, “*Henüz*, *Z*’yi doğru kabul etmek için mantıksal zorunlulukları yok değil mi?”

“Tabii” diyerek onayladı Akhilleus.

“Pekâlâ, şimdi *benim ikinci* türden bir okur olduğumu farz edip, mantıkça *Z*’yi kabul *etmem* için beni zorlamayı istiyorum”.

Akhilleus, “Futbol oynayan bir kaplumbağa...” diye tam başlarken, “Anormallik elbette” diyerek apar topar araya girdi Kaplumbağa. “Konudan sapma. Önce Z’yi alalım; futbol sonra”.

“Z’yi kabul etmen için seni zorlayacağım ha?” dedi Akhilleus, derin derin düşünürken. “Şimdiki konumuna göre, A ve B ’yi kabul ediyorsun ama Koşulluyu kabul *etmiyorsun*...”

“Ona C diyelim” dedi Kaplumbağa.

“Gel gör ki, ‘(C) Eğer A ve B doğruysa Z de doğru olmalıdır’ [Koşullu-sunu] kabul *etmiyorsun*”.

“Şimdiki konumum bu” dedi Kaplumbağa.

“O zaman C ’yi kabul etmeni istemeliyim”.

“Öyle yapacağım” dedi kaplumbağa. “Sen onu defterine yazar yazmaz. Başka ne var o defterde?”

“Birkaç zabıt sadece” dedi Akhilleus, sinirle defterin yapraklarını karıştırdı. “Sivirdiğim savaşlarla ilgili.”

“Bir sürü boş sayfa görüyorum!” diyerek mutlulukla karşılık verdi Kaplumbağa. “Hepsine ihtiyacımız olacak!” (Akhilleus ürperdi). “Şimdi söylediklerimi yaz:

(A) Aynı şeye eşit olan şeyler birbirine eşittir.

(B) Bu Üçgenin iki kenarı aynı şeye eşit olan şeylerdir.

(C) Eğer A ve B doğruysa, Z de doğru olmalıdır.

(Z) Bu Üçgenin iki kenarı birbirine eşittir.”

“ D demelisin, Z değil”, “diğer üçünden *sonra* geliyor.” dedi Akhilleus. “ A , B ve C ’yi kabul edersen, Z ’yi de kabul *etmelisin*”.

“Peki, neden kabul *etmeliyim*?”

“Çünkü Z , *mantıkça* diğerlerinden çıkar. Eğer A , B ve C doğruysa, Z de doğru olmalıdır. *Bunu tartışmayacağını tahmin ediyorum*”.

“Eğer A , B ve C doğruysa Z de doğru *olmalıdır*” diye dikkatle karşılık verdi Kaplumbağa. “Bu *başka* bir Koşullu değil mi? Ayrıca bunun doğruluğunu göremeseydim A , B ve C ’yi kabul edebilir ama *yine de* Z ’yi kabul edemeyebilirdim değil mi?”

Samimi kahraman, “Evet” diye itiraf etti. “Böyle bir kalın kafalılık ke-

sinlikle nadir olsa bile. Yine de bu durum *mümkün*. Bu takdirde senden *bir tane* daha Koşulluyu kabul etmeni istemem gerekir”.

“Çok iyi. Sen yazar yazmaz kabul etmeye can atıyorum. Buna *D* diyeceğiz.

(*D*) *A, B* ve *C* doğruysa *Z* de doğru olmalıdır.

Defterine kaydettin mi?”

Kalemimi kılıfına sokarken “*Ettim!*” diye neşeyle haykırdı Akhilleus. “İşte sonunda bu düşünsel yarış parkurunun sonuna geldik! Mademki *A, B, C* ve *D*’yi kabul ediyorsun, *elbette Z*’yi de kabul edeceksin”.

“Öyle mi?” diye masumca yanıt verdi Kaplumbağa. “Haydi, şunu bir açıklığa kavuşturalım. *A, B, C* ve *D*’yi kabul ediyorum. Farz et ki, *Z*’yi kabul etmeyi *yine de* reddediyorum”.

Akhilleus zafer kazanmışçasına “O zaman Mantık seni sebatla yolundan yürütüp, bunu yapmaya *zorlar*” diye cevap verdi. “Mantık sana der ki, ‘Keyfine göre hareket edemezsin. Mademki *A, B, C* ve *D*’yi kabul ettin, *Z*’yi de kabul *etmelisin!*’ Görüyorsun, elin mahkûm”.

“*Mantığın* bana kifayyetle söyleyeceği şey her ne ise *yazmaya* değer” dedi Kaplumbağa.”Lütfen defterine kaydet. Ona *E* diyeceğiz.

(*E*) *A, B, C* ve *D* doğruysa *Z* de doğru olmalıdır. Elbette *bunu* onaylamadan, *Z*’yi kabul etmemem gerekir. Dolayısıyla bu oldukça *zorunlu* bir adım. Anlıyor musun?”

“Anlıyorum” dedi Akhilleus. Sesinde hüznü vardı.

Bankada acil işi olan hikâyecinin mutlu çifti burada bırakması gerekiyordu. Birkaç ay sonrasına dek oradan bir daha geçmedi. Tekrar geldiğinde Akhilleus hala cefakâr Kaplumbağanın sırtına oturmuş, neredeyse dolmuş görünen defterine bir şeyler yazıyordu. Kaplumbağa, “Son adımı yazdın mı? Hesabım şaşmadıysa bin bir oldu. Daha da milyonlarcası var. Şahsi bir lütuf olarak, bu konuşmamızın On Dokuzuncu Yüzyıl Mantıkçılarına ne kadar çok bilgi vereceğini dikkate alır mısın? Kuzenim Sahte Tosbağanın bu durumda yapacağı kelime oyunuyla sana *Bize-Öğreten*³ dememe izin verir misin?” diyordu.

³ Carroll’ın *Alice Harikalar Diyarında*sında geçen “tortoise” ve “taught-us” sözcüklerinin telaffuz benzerliğine dayanan kelime oyunu. (ç.n.)

Yüzünü ellerine kavuştururken, “Nasıl istersen!” diye çaresiz bir edayla cevap verdi bitkin savaşçı. “*Sen de kendi* payına, Sahte Tosbağanın yapmadığı bir kelime oyununu kullanıp, *Usulca-Öldüren* diye adını değiştirmeyi kabul edersen!”

